

ВІДГУК
офіційного опонента, професора кафедри менеджменту
охорони здоров'я та психології
Одеського національного медичного університету
доктора економічних наук, професора Борщ Вікторії Ігорівни
на дисертацію Собчак Ганни Михайлівни на тему «Розвиток
підприємництва на ринку стоматологічних послуг України», подану на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та
поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

1. АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах трансформації національної економіки розвиток підприємництва в сфері охорони здоров'я набуває особливого значення як важливий чинник підвищення рівня доступності та якості медичних послуг. Вагоме місце в структурі приватного сектору охорони здоров'я посідає ринок стоматологічних послуг, розвиток якого характеризується стійким розширенням мережі приватних закладів, зростанням попиту на сучасні види стоматологічної допомоги, підвищенням вимог до якості медичного обслуговування та активним упровадженням інноваційних організаційних і технологічних рішень.

Функціонування ринку стоматологічних послуг України нині відбувається під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників, серед яких реформування системи охорони здоров'я, цифрова трансформація економіки, зміна структури та платоспроможності попиту населення, посилення конкурентного середовища, підвищення вимог до професійної компетентності медичного персоналу й безпеки надання стоматологічної допомоги, а також наслідки воєнного стану. Сукупність зазначених викликів зумовлює необхідність удосконалення підходів до організації підприємницької діяльності, пошуку ефективних моделей функціонування стоматологічного бізнесу та забезпечення їх довгострокової конкурентоспроможності.

Попри зростання кількості наукових праць, присвячених розвитку підприємництва в сфері охорони здоров'я, переважна більшість із них стосується загальних закономірностей функціонування ринку медичних послуг або окремих аспектів управління закладами охорони здоров'я. При цьому питання розвитку підприємництва на ринку стоматологічних послуг, з урахуванням сучасних економічних викликів, специфіки конкурентного середовища та процесів гармонізації вітчизняної системи охорони здоров'я з європейськими стандартами, ще не отримали достатнього комплексного наукового висвітлення.

За цих умов особливої актуальності набуває розроблення науково обґрунтованих підходів до розвитку підприємництва на ринку стоматологічних послуг, удосконалення організаційно-економічних механізмів функціонування діючих стоматологічних закладів, а також запровадження в Україні інноваційних для стоматологічної галузі організаційно-правових форм суб'єктів господарювання, підвищення їх конкурентоспроможності, ефективності використання ресурсного потенціалу та стратегічної адаптивності до змін

зовнішнього середовища. Реалізація таких підходів сприятиме не лише підвищенню ефективності діяльності суб'єктів стоматологічного підприємництва, а й подальшому розвитку ринку стоматологічних послуг і підвищенню якості медичного обслуговування населення.

У зв'язку з цим дисертація Собчак Ганни Михайлівни, присвячена розвитку підприємництва на ринку стоматологічних послуг України, є своєчасною та актуальною. Обраний напрям дослідження відповідає сучасним тенденціям розвитку економіки охорони здоров'я, а сформульовані автором мета, завдання та наукові положення спрямовані на вирішення важливого наукового завдання щодо вдосконалення теоретико-методичних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо розвитку підприємництва на ринку стоматологічних послуг України. Одержані результати мають наукову новизну, практичне значення.

2. ЗВ'ЯЗОК ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ З ПРІОРИТЕТНИМИ НАПРЯМАМИ РОЗВИТКУ НАУКИ, ДЕРЖАВНИМИ ТА ГАЛУЗЕВИМИ НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ

Окремі результати досліджень були отримані авторкою в рамках співпраці з Полтавським регіональним центром досліджень і сприяння розвитку кооперації за темами: «Проблеми та перспективи розвитку кооперативного сектора національної економіки» (номер державної реєстрації 0111U000627) та «Розбудова кооперативного сектору України в контексті розвитку соціальної економіки та інклюзивного підприємництва» (номер державної реєстрації 0124U000597. Вагомим результатом щодо реалізації названих ініціативних тем стало узагальнення зарубіжного досвіду кооперативів стоматологів, а також визначення концептуальних напрямів розвитку підприємництва на ринку стоматологічних послуг України, зокрема, шляхом формування кооперативного сектору.

3. ОСНОВНІ НАУКОВІ ПОЛОЖЕННЯ, ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ, ЩО СФОРМУЛЬОВАНІ В ДИСЕРТАЦІЇ, ЇХ НОВИЗНА, РІВЕНЬ ОБҐРУНТОВАНOSTІ

Для реалізації мети та завдань дисертації використано комплекс методів наукового дослідження економічних процесів та економічних явищ. Метою дисертації є обґрунтування теоретико-методичних засад та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо розвитку підприємництва на ринку стоматологічних послуг України. Об'єктом дослідження - процес розвитку підприємництва на ринку стоматологічних послуг України. Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та науково-прикладні аспекти підходів та інструментів розвитку підприємництва на ринку стоматологічних послуг України.

Дисертація Собчак Г. М. за структурою складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок друкованого тексту. Основний зміст викладено на 160 сторінках тексту, що містить 17 таблиць, 50 рисунків. Робота має 6

додатків, розміщених на 33 сторінках. Список використаних джерел містить 152 найменувань і викладений на 15 сторінках.

У першому розділі дисертації «Теоретичні основи функціонування ринку стоматологічних послуг» (с. 22-54) поставлено три завдання: систематизувати та узагальнити концептуальні основи розвитку підприємництва в галузі стоматології; з'ясувати сутнісні характеристики та особливості ринку стоматологічних послуг у контексті функціонування вітчизняного ринку медичних послуг; обґрунтувати доцільність кооперування як засобу захисту економічних інтересів дрібних підприємців, які спеціалізуються на наданні стоматологічних послуг. У ході вирішення цих завдань дисертанткою Г.М. Собчак було уточнено визначення термінів «підприємництво», «підприємець», «ринок стоматологічних послуг», а також сформульовано визначення терміна «кооператив стоматологів», визначено переваги та можливості членів кооперативу стоматологів.

У другому розділі «Сучасний стан розвитку ринку стоматологічних послуг» (с. 55-112) поставлено такі завдання: визначити частку та прослідкувати динаміку розвитку приватного сектору в сфері стоматології; з'ясувати переваги сервісних кооперативів стоматологів, що функціонують в США та країнах Європейського Союзу; обґрунтувати об'єктивну необхідність та доцільність створення сервісних кооперативів у середовищі українських підприємців-стоматологів.. В межах поставлених завдань дисертанткою було охарактеризовано приватний стоматологічний бізнес в Україні та провідних країнах світу; з'ясовано його актуальні проблеми, що набули інтернаціонального характеру; відображено значення кооперативів стоматологів, що успішно функціонують у США та країнах ЄС; на основі проведеного аналізу результатів діяльності підприємців – типових представників дрібного приватного українського стоматологічного бізнесу обґрунтовано оптимальні підходи щодо їхнього розвитку, передусім, із використанням зарубіжного досвіду кооперування.

В третьому розділі «Напрями розвитку підприємництва на ринку стоматологічних послуг» (с. 113-155) поставлено такі завдання: підготувати концепцію кооперативу стоматологів, адаптовану до специфіки українського ринку стоматологічних послуг; на основі досвіду італійських «соціальних кооперативів» стоматологів обґрунтувати концептуальні засади української моделі аналогічного кооперативу; встановити можливості інноваційних змін щодо удосконалення сервісної інфраструктури ринку стоматологічних послуг України. В ході вирішення поставлених завдань дисертанткою було обґрунтовано зміст концепції обслуговуючого кооперативу стоматологів, інноваційність італійської «соціальної» та інших кооперативних моделей для розвитку стоматологічного ринку в Україні та можливі нові підходи до організації функціонування сервісної інфраструктури приватної української стоматології.

Всі поставлені завдання досягнули своїх цілей, дисертантом вдало обрано інструменти та методи досягнення мети, обґрунтовані висновки та підтвердженні науковими публікаціями й участю в міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що дисертація є завершеною

науково-дослідною роботою із логічно зв'язною, цілісною композицією, науковим стилістичним наповненням та авторським стилем викладення матеріалу.

Ознайомлення зі змістом дисертації дало можливість виокремити елементи наукової новизни в сформульованих автором положеннях, серед яких найбільший науковий інтерес становлять:

визначення терміна «кооператив стоматологів», який авторка трактує як тип медичного кооперативу, що діє на неприбутковій основі в середовищі стоматологів з метою здешевлення витрат на організацію стоматологічних послуг та задоволення інших потреб, пов'язаних з їхньою професійною підприємницькою діяльністю (п. р. 1.3, с. 47-48 рукопису), що може бути враховане при формуванні в Україні законодавчої бази щодо організації та державного регулювання названих кооперативів;

концепцію обслуговуючого кооперативу стоматологів, розроблену на основі українського та зарубіжного досвіду, що містить аргументовані характеристики його організаційних та функціональних особливостей. Вона може стати базовим джерелом для проведення підготовчої роботи з ініціативною групою та потенційними членами кооперативу стоматологів, а також основою для підготовки статуту та правил внутрішньої господарської діяльності кооперативу стоматологів (п. р. 3.1, с. 113-122 рукопису);

можливі моделі-комбінації кооперативів у сфері стоматології із урахуванням різної мотивації учасників-членів, серед яких: споживачі-пацієнти, лікарі-стоматологи та стоматологічні клініки (компанії), що сприятиме розбудові кооперативного руху в підприємницькому середовищі України (п. р. 3.2, рис. 3.8. та коментарі до нього с. 137-138 рукопису);

підходи щодо удосконалення сервісної інфраструктури приватної стоматології. Обґрунтовано доцільність започаткування з цією метою трьох важливих суб'єктів, зокрема: кооперативних гарантійних фондів, страхових кооперативів та кооперативних банків. Усі названі установи можуть суттєво вплинути на фінансову стабільність дрібних суб'єктів стоматологічного бізнесу та посилити їхні позиції на ринку. В названих фінансових кооперативних організаціях можуть партнерами-співвласниками підприємці з інших сфер діяльності, що може позитивно вплинути на зміцнення малого бізнесу в цілому (п. р. 3.3, с. 139-155 рукопису).

Отримані авторкою дисертації наукові результати мають високий ступінь підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням у виробництво.

На думку опонента, проведене дослідження повністю відповідає поставленій меті, визначеній темою дисертації та відповідним дослідницьким завданням. Це підтверджується змістом дисертації, яка демонструє логіку та послідовність викладу матеріалу.

Таким чином, можна стверджувати, що дисертація Г. М. Собчак є самостійною, авторською працею, яка, при цьому, не порушує норм законодавства щодо захисту авторських прав. Фактів порушення здобувачем

академічної доброчесності не виявлено, на всі використані в роботі джерела інформації є посилання.

4. ПРАКТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ ВИСНОВКІВ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основні положення, викладені автором, доведено до рівня методичних розробок та прикладних рекомендацій, упровадження яких сприятиме розвитку підприємництва на ринку стоматологічних послуг. До результатів, що мають найбільше практичне значення, належать рекомендації щодо формування концепції кооперативу стоматологів, використання імітаційної моделі для аналізу стратегії розвитку стоматологічного кабінету (клініки) та застосування концептуальних засад італійських соціальних кооперативів стоматологів.

Пропозиції та ключові положення дисертаційної роботи апробовані й прийняті до впровадження в діяльність ТОВ «КІСС», ТОВ «КЛІНІКА ОДНОГО ЛІКАРЯ» та ФОП Кожарін Олександр Михайлович довідка від 18.10.2025 р., Комунальним некомерційним підприємством «Київська міська клінічна лікарня №1» виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) № 49 від 05.09.2025 р. та в освітній процес Полтавського університету економіки і торгівлі, при викладанні навчальних дисциплін: «Соціально-економічний розвиток» (кафедра управління персоналом, економіки праці та економічної теорії); «Підприємництво» та «Соціальне підприємництво» (кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності) – довідка № 45-15/5 від 23.02.2026 р.

5. ПОВНОТА ВИКЛАДУ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ

На основі поєднання основоположних принципів наукового аналізу, творчого опрацювання та критичного осмислення досліджень сучасних зарубіжних і вітчизняних економістів, нормативно-правових актів та статистичної інформації, здобувачка Г.М. Собчак зуміла зробити узагальнення, висновки та надати рекомендації, що мають теоретико-методичне значення та практичну цінність при розробці рекомендацій щодо розвитку підприємництва на ринку стоматологічних послуг України.

Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів дослідження, наукових положень та рекомендацій дисертантки підтверджено їхньою апробацією та схваленням на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Усі вагомі розробки, наукові положення та результати дослідження опубліковані авторкою в виданнях, що відповідають нормативним вимогам Міністерства освіти і науки України. Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають нормативним вимогам і повною мірою відображають наукові результати дослідження. За темою дисертації опубліковано 14 наукових праць, а саме: 5 статей у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України (4 статті) та до наукометричної бази Scopus (1 стаття). Ці чотири публікації відповідають п. 8 Порядку присудження

ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та зараховуються як чотири наукових публікації.

Окрім того результати наукового дослідження Собчак Ганни Михайлівни пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, за результатами яких опубліковано 9 тез доповідей і матеріалів конференцій. В опублікованих працях здобувачки повністю відображені сутність і зміст отриманих результатів дослідження та їхня наукова новизна. Результати дослідження доповідались і отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. З огляду на це апробація результатів дисертаційної роботи є достатньою.

Матеріали, викладені в анотації, відповідають основним положенням та висновкам дисертації. Текст дисертації повною мірою розкриває основні наукові напрацювання, ступінь новизни авторського доробку, а також рекомендації щодо можливостей практичного використання отриманих результатів. Анотація відображає зміст основних положень дисертації та відповідає встановленим вимогам. Дисертація написана сучасною українською мовою із застосуванням сукупності мовних прийомів, що забезпечують науковий стиль викладу матеріалу.

6. ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ЩОДО ЗМІСТУ ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертація Г.М. Собчак за актуальністю, постановкою та вирішенням завдань, структурною побудовою та якістю заслуговує позитивної оцінки, але поряд з тим варто виокремити певні зауваження та дискусійні положення, а саме:

1. До дисертації включено достатню кількість статистичних матеріалів щодо розвитку стоматологічного ринку України (п. р. 2.1, с. 58-64 рукопису). Проте їх порівняння з аналогічними показниками країн ЄС та держав пострадянського простору, орієнтованих на членство в Європейському Союзі, дозволило б більш повно оцінити конкурентні позиції українського ринку стоматологічних послуг.

2. У дисертації авторкою успішно використано SWOT-аналіз для оцінювання ефективності бізнесу членів ініціативної групи щодо створення кооперативу стоматологів, що сприяло обґрунтуванню доцільності впровадження запропонованої моделі кооперативної взаємодії (п. р. 2.3, с. 88-89 рукопису). Разом із тим, більшої завершеності дослідження можна було б досягти шляхом застосування SWOT-аналізу щодо зарубіжних стоматологічних кооперативів, досвід яких детально висвітлено в роботі (п. р. 2.2, с. 70-80 рукопису). Такий підхід дозволив би не лише систематизувати конкурентні переваги та обмеження окремих кооперативів, а й більш аргументовано обґрунтувати можливості їх адаптації до умов ринку стоматологічних послуг України.

3. Запропоновані авторкою рекомендації щодо організації функціонування сервісної інфраструктури приватної стоматології є достатньо обґрунтованими (п. р. 3.3, с. 139-154 рукопису). Водночас окремі з них доцільно було б подати у

вигляді покрокового алгоритму впровадження із визначенням необхідних ресурсів, часових параметрів та очікуваних результатів.

Рисунки на с. 108 та 109 є ілюстративними та мають вичерпні коментарі, проте автор подає їх без назв, у той час як це є необхідним атрибутом щодо оформлення рисунків.

Проте зазначені зауваження мають рекомендаційний характер щодо ідентифікації можливих напрямів подальших досліджень автора і не зменшують наукової та прикладної цінності одержаних у ході дисертаційного дослідження результатів.

7. ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Собчак Ганни Михайлівни «Розвиток підприємництва на ринку стоматологічних послуг України» виконана на високому науково-теоретичному рівні, а одержані авторкою в процесі дослідження результати характеризуються науковою новизною та мають теоретичну та практичну цінність.

У ході дисертаційного дослідження вирішено науково-практичне завдання, що полягає в теоретичному узагальненні та новому вирішенні наукової проблеми щодо розробки науково-методичних засад розвитку підприємництва у сфері стоматологічних послуг України, передусім, шляхом кооперування.

Дисертація Г.М. Собчак за своїм змістом відповідає спеціальності 051 «Економіка», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінетів Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка, Собчак Ганна Михайлівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

професор кафедри менеджменту
охорони здоров'я та психології
Одеського національного медичного
університету, доктор економічних наук,
професор

